

Humanist və demokratik nəzəriyyə, yaxud ideologiya olaraq multikulturalizm tolerantlığın təcəssümüdür. Yeni, onsuz humanizm, yüksək fərdi və beynəlxalq münasibətlər mədəniyyəti, insanlar arasında qarşılıqlı anlaşıma, qarşılıqlı zənginləşmə, dostluq və əməkdaşlıq mümkün deyil.

Azərbaycandakı mövcud tolerantlığın kökü qədim dövrlərə gedib çıxır. Bu məmləkətdə əhalinin əksəriyyətini təşkil edən azərbaycanlılarla – Azərbaycan türkləri ilə yanaşı, talışlar, tatlar, tatarlar, ləzgilər, avarlar, yəhudilər, udilər, saxurlar, xınalıqlılar, qırızlar, buduqlar, ruslar, kürdlər və sair kimi milli və etnik azlıqlar əsrlərboyu mehribancasına, dinc – yanaşı yaşamışlar. Azasaylı xalqların folkloru Azərbaycanın mədəni mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Tarixə və Azərbaycanın klassik şairlərinin əsərlərinə nəzər salsaq Azərbaycanda multikulturalizm və tolerantlığın kökünün nə qədər dərinlərə getdiyinin şahidi olarıq. Dahi Nizami Gəncəvinin bir çox əsərlərinin baş qəhrəmanları digər inanc sahibləri və başqa xalqların nümayəndələridirlər. “Xosrov və Şirin” poemasında Xosrov atasəpərəst, Şirin isə xristian əsillidir. Yaxud dahi şair “Yeddi gözəl” poemasında dünyanın yeddi iqlimdən və yeddi xalqın nümayəndəsindən ibarət yeddi şahzadə gözəlin təsvirini vermişdir. Belə faktları çox sadalamaq olar. Elə buna görədir ki, Azərbaycan müasir dövrümüzdə dünyanın ən əsas multikulturalizm mərkəzlərindən biri hesab olunur.

Azərbaycanda multikulturalizm siyasətinin əsasının qoyulması ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ölkəmizin tarixi irsinin qorunub saxlanması, xalqımızın xarakterik keyfiyyəti olan tolerantlığın daha da inkişaf etdirilməsi üçün ümummilli lider geniş hüquqi bazanın yaradılmasını daim diqqətdə saxlayıb. Məhz bunun nəticəsidir ki, vətəndaşlarımızın vicdan azadlığı hüququ birbaşa Konstitusiyamızda, daha geniş formada isə “Dini etiqad azadlığı haqqında” Qanunda öz əksini tapıb. Konstitusiyamızın 48-ci maddəsində qeyd olunur ki, hər bir vətəndaş vicdan azadlığını, dinə münasibətini müstəqil müəyyənəlməyə, dini əqidəsini sərbəst ifadə etmək və yaymaq, dini mərasimlərini sərbəst yerinə yetirmək hüququna malikdir.

Müasir Azərbaycanda təməli ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan multikulturalizmin inkişafına Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 15 may 2014-ci il tarixli fərmanı ilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm

Mərkəzinin yaradılması və bu siyasətin davamı kimi 2016-cı ilin “Multikulturalizm ili” elan edilməsi mühüm töhfə olmuşdur. Bakı 2015-ci ildə ilk Avropa Oyunlarına evsahibliyi etdi. 2017-ci ildə Bakıda IV İslam Həmrəyliyi Oyunları keçirildi. Bu illərdə Avropa və İslam dövlətlərinin idmançıları – eyni şəhərdə keçirilən oyunlarda iştirak etmələri Azərbaycanın xarici

liderlərinin II sammitində Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın iştirakı Azərbaycanın multikulturalizmlə bağlı siyasi mövqeyini və ideoloji hədəflərini qabarıq şəkildə ortaya qoyur. 2011-ci ildən başlayaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin şəxsi təşəbbüsü ilə hər iki ildən bir Bakıda Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilir. Bu forumlar UNESCO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Avropa Şurası, Avropa Şurasının Şimal-Cənub Mərkəzi, İSESKO və BMT-nin Dünya Turizm Təşkilatının tərəfdaşlığı ilə reallaşdırılır.

Multikulturalizmin müxtəlif modelləri – ABŞ, İsveç, Avstraliya,

multikulturalizminin banisi ümum-milli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 96-cı ildönümünə, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin (BBMM) yaradılmasının 5 illiyinə həsr edilmiş tədbir keçirilərkən dövlət nümayəndə heyətinin üzvləri multikulturalizmin inkişaf yolları haqqında müxtəlif fikirlər səsləndirmişlər. Bu tədbirdə əsas diqqət cəhət BBMM-in ABŞ nümayəndəliyinin rəhbəri Janna Skotun multikulturalizmin etnik mənsubiyyətdən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq, Azərbaycanın hər bir vətəndaşının gündəlik həyat tərzinə çevrildiyini və bunun təqdirəlayiq olduğunu bildirməsi, BBMM-in Moldova Nümayəndəliyinin rəhbəri Au-

Azərbaycan multikulturalizm dəyərlərini təbliğ edən ölkələrdən biridir. Multikulturalizm Azərbaycanda həm həyat tərzidir, həm də dövlət siyasətidir. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanda bu istiqamətdə bir çox önəmli addımlar atılmışdır və bir neçə mötəbər beynəlxalq tədbir keçirilmişdir. Tədbirlərin bəziləri ənənəvi xarakter daşıyır. Məsələn, Bakı Humanitar Forumu ənənəvi olaraq keçirilir. Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu BMT tərəfindən dəstəklənir. BMT Sivilizasiyalar Alyansının Qlobal Forumu, Dünya dini liderlərinin zirvə görüşləri, yəni, bütün bu tədbirlərin bir məqsədi var – dinlərarası dialoqu möhkəmləndirmək, dini ayrı-seçkiliyə qarşı birgə mübarizə aparmaq, multikultural dəyərləri təbliğ etmək və beləliklə, dünyada gedən müsbət proseslərə öz töhfəmizi verməkdir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Bakıda Dünya dini liderlərinin II sammitindəki nitqindən 14 noyabr 2019-cu il

Dövlət idarəçiliyində multikulturalizm siyasəti

siyasətində multikulturalizmin dünya dövlətləri ilə münasibətində göstərdiyi dostluq, qarşılıqlı anlaşıma, həmrəylik və tərəfdaşlıq nümunəsi idi.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev Bakıda 2016-cı ildə keçirilən BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumunda söylədiyi dərin məzmunlu nitqində qətiyyətlə bildirmişdi ki, multikulturalizmin alternativ yoxdur. Əlbəttə, bizə məlumdur ki, bununla bağlı müxtəlif fikir və baxışlar var. Bəziləri multikulturalizmin iflasa uğradığını iddia edirlər, ancaq müsbət nümunələr var. Bizim üçün multikulturalizm dövlət siyasətidir və bizim həyat tərzimizdir. Bu il noyabrın 14-15-də Bakıda keçirilən Dünya dini

Kanada modeli olmasına baxmayaraq, Azərbaycanın təqdim etdiyi model dünyanın müxtəlif dövlətləri tərəfindən rəğbətlə qarşılanır və nümunə göstərilir. Ölkə Prezidentinin 2014-cü ildə yaratdığı Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin də fəaliyyəti məqsədyönlü oldu. Bu mərkəz ilin əvvəlindən indiyə qədər bir çox xarici ölkədə, o cümlədən İtaliyada, Portuqaliyada, Almaniya, Rusiyada, Gürcüstanda, İndoneziyada, Litvada, Polşada, Çexiyada, Bolqarıstanda, İsveçdə və başqalarında, həmçinin Azərbaycan universitetlərində “Azərbaycan multikulturalizmi” fənninin tədrisini həyata keçirir.

Multikulturalizmin Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasəti olmasının mühüm təzahürlərindən biri burada dövlət və din münasibətlərinin yüksək səviyyədə olmasındadır. Azərbaycanda dövlət və din münasibətlərinin yüksək səviyyədə olması özünü ilk növbədə dörd əsas məqamda göstərir: ölkəmizdə dini azadlıqların təmin edilməsində, bütün dinlərin, dini məzhəblərin qanun qarşısında bərabər olmasında, onların fəaliyyətlərinə dövlət tərəfindən hər cür dəstək göstərilməsində və dinlərarası münasibətlərin qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlıq əsasında qurulmasında.

2019-cu il mayın 6-da Beynəlxalq Muğam Mərkəzində Azərbaycan

relia Qriqoriunun multikulturalizmin Azərbaycanda həyat təzi olduğunu qeyd etməsi və bu siyasətin alternativsizliyini Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin uzaqgörən, müdrik siyasəti ilə göstərməsi və digər müsbət fikirlərdir.

Bu gün Azərbaycan dünya birliyinin nüfuzlu üzvünə çevrilmişdir, BMT, ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Şurası, Qoşulmama Hərəkatı və bir sıra digər beynəlxalq qurumların üzvüdür. Olduqca qısa zamanda, 25 il içərisində biz özümüzü etibarlı beynəlxalq tərəfdaş, müstəqil xarici siyasətə malik, regional inkişafa, təhlükəsizliyə, sabitliyə və multikulturalizmə töhfə verən ölkə kimi təqdim etməyə müvəffəq olmuşuq.

Təəssüf ki, dövlətçiliyimizin yaranması zamanı qonşu Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü dominant amil olmuşdur. Həmin təcavüz ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə tanınmış ərazisinin bir hissəsinin işğalı ilə nəticələnmişdir. Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tarixi parçasıdır, hüquqi baxımdan da bu, belədir. Azərbaycan BMT-yə üzv olarkən Dağlıq Qarabağ ölkəmizin tərkib hissəsi kimi qəbul edilmişdir. Lakin həmin təcavüz nəticəsində Dağlıq Qarabağ Ermənistan tərəfindən tamamilə işğal edilmişdir.

Nəinki Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi, hətta Dağlıq Qarabağın ətrafında yerləşən digər yeddi rayon da işğal altındadır. İşğal nəticəsində bizim 1 milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkünü mübarizə yaranıb. Ermənistan bizə qarşı etnik təmizləmə aparmışdır və ərazimizin 20 faizi 20 ildən artıqdır ki, işğal altındadır. İşğal edilmiş ərazilərimizdə hər şey dağıdılmışdır. ATƏT oraya iki dəfə faktaraşdırıcı missiya göndərmiş və onlar dəhşətli hesabatlar təqdim etmişlər. Bütün tikililərimiz, tarixi abidələrimiz, məscidlərimiz, qəbiristanlıqlarımız dağıdılmış vəziyyətdədir. Burada, Bakının mərkəzində erməni kilsəsinin necə qorunduğu hamıya məlumdur. Erməni kilsəsi bərpa edilmiş və ilk gündən inşa edildiyi yerdə yerləşir. Lakin işğal edilmiş torpaqlarda bizim bütün məscidlərimiz viran edilmişdir. Bu işğala son qoymaq üçün beynəlxalq ictimaiyyət müvafiq qətnamə və qərarlar qəbul etmişdir. Ən ali beynəlxalq qurum olan BMT Təhlükəsizlik Şurası Ermənistan qoşunlarının işğal edilmiş ərazilərimizdən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən dörd qətnamə qəbul etmişdir. Əfsuslar olsun ki, Ermənistan bu qətnamələrə məhəl qoymur və onlara əməl etmir. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev bu

barədə danışırkən dəfələrlə bildirmişdir ki, burada ən mühüm element beynəlxalq təşkilatların qətnamə və qərarlarının icrası mexanizmidir. Bəzi hallarda BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri bir neçə gün, hətta bir neçə saat ərzində həyata keçirilir. Bizə gəldikdə isə artıq 20 ildən çox keçir və münaqişə həll olunmamış qalır. ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Şurası Parlament Assambleyası, Qoşulmama Hərəkatı da Ermənistan qoşunlarının Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərindən çıxarılmasını tələb edən bənzər qətnamə və qərarlar qəbul etmişlər. Ermənistan isə bunlara məhəl qoymur və işğalçı beynəlxalq hüququn normalarına əməl etməyə məcbur edəcək beynəlxalq təzyiq isə göstərilir.

Xalqımıza qarşı soyqırımı həyata keçirilmişdir. Xocalı soyqırımı artıq 10 dövlət tərəfindən tanınmışdır. Həmin soyqırımı nəticəsində iki yüzü qadın və uşaq olmaqla, yüzlərlə azərbaycanlı – milli şəxslər qətlə yetirilmişdir. Bu, insanlığa qarşı törədilmiş cinayətdir və bir daha bizim hansı təhlükəyə məruz qaldığımızı nümayiş etdirir. Ermənistan ilə Azərbaycan arasındakı münaqişə beynəlxalq hüquq normaları, BMT Nizamnaməsi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri və Helsinki Yekun Aktı əsasında həll edilməlidir. Ərazilərimiz azad edilməlidir, insanlarımız evlərinə geri dönmək imkanına malik olmalıdır.

1990-cı illərin əvvəlində biz böyük humanitar fəlakətə üzlaşdıq. Çünki 250 min azərbaycanlı Ermənistandan, daha 700 mindən çox məcburi köçkən isə Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlardan qovulmuşdu. O zaman Azərbaycan əhalisinin 8 milyondan az olduğunu nəzərə alsaq, adambaşına düşən qaçqın və məcburi köçkün sayına görə ölkəmiz dünyada birinci yeri tuturdu.

Bütün bunlar yerli əhali ilə birgə başqa xalqların sülh və əmin-amanlıq içərisində yaşamasına ciddi təhlükə yaradırdı. Xalqımızın tolerantlığı heç bir artıq hərəkətin baş tutmasına imkan vermədi. Bu gün ölkəmizdə siyasi və iqtisadi sabitliyin hökm sürməsi, yerli əhali ilə birgə başqa millətlərin də sülh və əmin-amanlıq içərisində yaşaması, onların hüquqlarının qorunması və eləcə də onların yerli əhali kimi bərabər hüquqlu olması ölkəmizdə rifah səviyyəsinin yüksək olduğunu göstərir. Buna misal olaraq qeyd edə bilərik ki, ölkədə yaşayan milli azlıqlar və başqa millətdən olan xalqlar yerli əhali kimi müxtəlif təşkilatlarda və müəssisələrdə işləyib əməkhaqqı alaraq sabitlik və rifah içərisində yaşayırlar. Həm də onlar yerli əhali kimi dövlətə vergi ödəyərək dövlət büdcəsinin formalaşmasında rol oynayırlar.

Təbii ki, ölkəmizdə multikulturalizm siyasətinin yüksək səviyyədə və uğurla həyata keçirilməsi iqtisadiyyatın bütün sahələrinin inkişafına da müsbət təsir göstərir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz faktorları nəzərə alaraq qeyd edə bilərik ki, ölkəmizdə multikulturalizm ölkənin makroiqtisadi göstəricilərinin artımında, o cümlədən sosial iqtisadi inkişafın təmin olunmasında əvəzsiz rol oynayır. Azərbaycanda uğurlu inkişafın, sabitliyin bərqərar olması istiqamətində atılmış bütün addımların arxasında dini və milli dözümlülük, tolerantlıq və multikultural dəyərlər dayanır.

**Samir NURİYEV,
2 sayılı “ASAN Kommunal”
mərkəzinin baş mütəxəssisi,
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik
Akademiyaşının tələbəsi**